

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

październik-listopad-grudzień

Nr 45
(4/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZĘPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JUDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 |
e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

LESZEK ĆWIKŁA *Respublica bene ordinata. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Oddolna działalność obywatelska jako element pozapaństwowych form ochrony bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Zagadnienia administracyjnoprawne* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *Formy wykonywania zawodu radcy prawnego* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *Stosunek Unii Europejskiej oraz niektórych państw UE do marihuany. Regulacje prawne w wybranych krajach członkowskich* | 52

KAROL JUSZKA *Czynniki dotyczące podjęcia na nowo umorzonego postępowania przygotowawczego w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *O potrzebie wprowadzenia pisemnej interpretacji przepisów dotyczących prawa do emerytury* | 85

MAREK STYCH *Wybrane aspekty prawne i organizacyjne transportu zwierząt gospodarskich* | 96

DARIUSZ ŻAK *Prawne zasady przetwarzania danych osobowych* | 111

SEBASTIAN BAJON *Upadłości i restrukturyzacje w Polsce – wybrane aspekty prawne i statystyki postępowań* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Między rzeczą a energią – refleksja nad obecnym modelem „sprzedaży” niematerialnego egzemplarza programu komputerowego* | 142

ROBERT KAROWIEC *Aspekt porównawczy Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (w zakresie ochrony praw społeczno-ekonomicznych) z innymi aktami międzynarodowymi o podobnym znaczeniu* | 153

ADAM KARPIŃSKI *Kultura remiksu i dozwolony użytek w prawie autorskim* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Komercjalizacja wizerunku a media społecznościowe* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Ograniczenia linkowania w Internecie w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – analiza orzeczenia z dnia 14 czerwca 2017 roku w sprawie C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *Jednolity rynek cyfrowy jako narzędzie harmonizujące wewnątrzspółnotowe korzystanie z własności intelektualnej* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules w Unii Europejskiej - wybrane aspekty regulacji z perspektywy polskiej, niemieckiej i brytyjskiej* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Aktualne zasady i kontrola planowania finansowego* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Ekonomia kosztów transakcyjnych w teorii i praktyce – integracja pionowa elektrowni z kopalnią węgla brunatnego* | 274

MIROSLAW MACHNACKI *Wykorzystanie rachunkowości rolnej w wycenie efektów zewnętrznych w rolnictwie* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Organizacja zabezpieczenia emerytalnego w Niemczech* | 303

Glosa

SZYMON ROŻEK *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 520/16* | 322

Tekst źródłowy

ARTUR LIS *Uchwały synodu łęczyckiego z 1257 roku* | 334

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Ogólnopolska konferencja naukowa „Polonia Restituta. Dekalog dla Polski w 100-lecie odzyskania niepodległości: Kultura i Tożsamość”, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (Lublin, 10.12.2018 r.)* | 340

Contents

Articles

LESZEK ÓWIKŁA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part II)* | 11

DARIUSZ BRAKONIECKI *Grassroots active citizenship as an element of non-government forms of security protection of local community. Administrative and legal issues* | 27

PAWEŁ BUCOŃ *The Forms of Practising as a Legal Adviser* | 37

MARIUSZ Z. JĘDRZEJKO, MIROSŁAW REWERA, KAJA KASPRZAK *The attitude of the European Union and some EU countries to marijuana. Legal regulations in selected member countries* | 52

KAROL JUSZKA *Factors connected with resume preparatory criminal proceedings in the judgments issued by the Supreme Court and common courts* | 74

MIROSŁAW KOPEĆ *The need to introduce a written interpretation of the provisions on the right to a retirement pension* | 85

MAREK STYCH *Livestock Transport: Selected Legal and Organizational Issues* | 96

DARIUSZ ŻAK *Legal rules for the processing of personal data* | 111

SEBASTIAN BAJON *Bankruptcies and restructurings in Poland – a selected legal aspects and statistics of proceedings* | 127

AGATA KACZYŃSKA - KRAL *Between thing and energy - a reflection on the current “selling” an intangible copy of a computer program model* | 142

ROBERT KAROWIEC *The comparative aspect of the Charter of Fundamental Rights of the European Union (regarding the protection of socio-economic rights) with other international acts of similar importance* | 153

ADAM KARPIŃSKI *The remix culture and permitted use in copyright law* | 173

AGNIESZKA LASOTA *Commercialization of the image and social media* | 183

BARTŁOMIEJ ORĘZIAK *Restrictions of linking on the Internet in the light of the case law of the Court of Justice of the European Union - an analysis of the judgment of 14 June 2017 in Case C-610/15* | 199

PRZEMYSŁAW PASIERB *The Digital Single Market as a tool harmonizing the inter – community use of intellectual property* | 220

ARTUR TIM *Mandatory Disclosure Rules in the European Union - remarks from the Polish, German and British perspective* | 235

MICHAŁ JĘDRZEJCZYK *Current principles and control of financial planning* | 257

JACEK LEWKOWICZ *Transaction costs economics in theory and practice – vertical integration of powerplants and coal mines* | 274

MIROŚLAW MACHNACKI *The role of accounting in the valuation of external effects in agriculture* | 290

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *The organization of pension security in Germany* | 303

Gloss

SZYMON ROŻEK *Gloss to the Decision of the Supreme Court from 25 May 2017, II CSK 520/16* | 322

Source text

ARTUR LIS *The resolutions of the Synod of Łęczyca from 1257 year* | 334

Report

ARTUR LIS *National scientific conference „Polonia Restituta. Decalogue for Poland on the 100th anniversary of regaining independence: Culture and Identity”* | 340

Adam Karpiński

Kultura remiksu i dozwolony użytek w prawie autorskim

The remix culture and permitted use in copyright law

I. Wstęp

Jak pisał Lawrence Lessig, żyjemy w *kulturze remiksu*, czyli w *czasach przywłaszczania*, kiedy to uczeń szkoły podstawowej może ściągnąć i dowolnie przerobić zdjęcie prezydenta USA, a następnie wysłać przeróbkę znajomym¹. Faktycznie, dzięki internetowi można mieć dostęp do niemal każdej treści i niemal każdą treść można opublikować. Ogromna część treści publikowanej w sieci jest efektem przeróbki czegoś, co dzięki tej samej sieci stało się wcześniej powszechnie dostępne. *Owoce* kultury remiksu (np. sample muzyczne, memy internetowe, GIF-y, mash-upy) mają różny charakter – część z nich jest na tyle twórcza i oryginalna, że można mówić o spełnieniu przesłanek utworu w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (dalej: „ustawa”)². W takim przypadku mówi się – z perspektywy prawnej – o powstaniu utworu zależnego, czyli utworu opartego na innym utworze.

II. Utwór zależny i dozwolony użytek

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy opracowanie cudzego utworu, przez które rozumie się w szczególności tłumaczenie, przeróbkę i adaptację, może być przedmiotem

¹ L. Lessig, *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitły w hybrydowej gospodarce*, tłum. R. Próchniak, Warszawa 2009, s. 26.

² Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1191, 1293, 1669 ze zm).

prawa autorskiego (czyli wspomnianym powyżej tworem zależnym³). Przy czym, jak wynika z art. 2 ust. 2 ustawy, korzystanie i rozporządzanie tworem zależnym wymaga uzyskania zezwolenia twórcy utworu, na którym ten utwór zależny jest oparty (tzw. utworu macierzystego⁴). To zezwolenie, potrzebne np. do rozpowszechniania utworu zależnego, jest udzielane w ramach specjalnego uprawnienia zwanego prawem do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich⁵. Pojawia się pytanie, czy dozwolony użytek może zwalniać z tego obowiązku, stanowiąc tym samym wyjątek od wspomnianego prawa do udzielania zezwolenia? W konsekwencji, czy np. twórcy kultury remiksu mogą rozpowszechniać swoje prace bez konieczności uzyskania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich? Jeśli tak, to z jakich konkretnie form dozwolonego użytku mogą korzystać?

Dozwolony użytek to instytucja prawa autorskiego umożliwiająca korzystanie z utworu bez upoważnienia twórcy lub innego podmiotu uprawnionego⁶. Jest to zatem wyjątek od monopolu na korzystanie z utworu w określony sposób (na danym polu eksploatacji). O takim monopolu nie ma mowy w przypadku prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich, które zgodnie z art. 46 ustawy może przysługiwać innemu podmiotowi niż podmiot posiadający prawo do korzystania z utworu na wszystkich istniejących polach eksploatacji⁷. Twórca utworu macierzystego *ex lege* nie może sam korzystać z utworu zależnego opartego na jego utworze, ponieważ nie ma autorskich praw majątkowych do utworu. Może jedynie udzielić zezwolenia na takie korzystanie przez podmiot dysponujący tymi prawami. Widać zatem, jak specyficznym uprawnieniem jest prawo do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich. Zgodnie z aktualnie dominującym

³ W ustawie wykorzystywane jest jedynie pojęcie *opracowania*, które powinno się traktować raczej jako każde tłumaczenie, przeróbkę i adaptację, niezależnie od tego czy są one utworami (zależnymi), choć w literaturze takie rozróżnienie nie jest stosowane i pojęcia *opracowania* oraz *utworu zależnego* są traktowane jako synonimy; por. J. Barta, A. Matlak, R. Markiewicz (w:) *Prawo autorskie. System prawa prywatnego*, t. 13, red. J. Barta, Warszawa 2013, s. 32 i n., E. Traple (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, J. Barta, R. Markiewicz (red.), Warszawa 2011, s. 47 i n., D. Flisak (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, s. 75 i n.

⁴ W ustawie wykorzystywane jest pojęcie *utworu pierwotnego*.

⁵ W art. 46 ustawy jest o *prawie zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego*.

⁶ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2013, s. 157.

⁷ Wynika to z treści samego art. 46 ustawy, zgodnie z którym, jeżeli umowa nie stanowi inaczej, twórca zachowuje wyłączne prawo zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego, mimo że w umowie postanowiono o przeniesieniu całości autorskich praw majątkowych.

poglądem jest to autorskie prawo majątkowe⁸, jednak trudno uznać je – z uwagi na wskazane powyżej okoliczności – za prawo do korzystania z utworu zawarte w katalogu autorskich praw majątkowych w art. 17 ustawy. Warto więc zastanowić się, czy niezależnie od kwalifikacji tego prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich można traktować dozwolony użytek jako wyjątek od tego uprawnienia.

III. Konieczność wskazania w przepisie o dozwolonym użytku możliwości korzystania z utworu zależnego

W ustawie znajdują się dwa przepisy, które wskazują wprost na możliwość korzystania z utworów *w tłumaczeniu* w ramach dozwolonego użytku. Jest to art. 25 ust. 3 ustawy, dotyczący prawa przedruku⁹, oraz art. 27 ust. 1 ustawy, dotyczący dozwolonego użytku edukacyjnego¹⁰. Na tej podstawie mogłoby się wydawać, że dopuszczalne jest korzystanie z utworu zależnego w ramach dozwolonego użytku tylko w przypadkach, gdy ustawa tak stanowi. W tym kontekście zwraca jednak uwagę art. 35¹⁰ ustawy (dozwolony użytek tzw. utworów *out-of-commerce*), na podstawie którego archiwa, instytucje oświatowe, uczelnie, jednostki naukowe mogą zwielokrotniać znajdujące się w ich zbiorach utwory niedostępne w obrocie handlowym¹¹ oraz udostępniać je publicznie w taki sposób, aby każdy mógł mieć do nich dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym. Zgodnie z ust. 5 art. 35¹⁰ ustawy ta forma dozwolonego użytku nie obejmuje *tłumaczeń na język polski utworów wyrażonych słowem*,

⁸ A. Karpowicz, *Zezwolenie na wykonywanie autorskich praw zależnych*, „Palestra” 1997, nr 11-12, s. 37; E. Traple (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, s. 395; J. Barta, R. Markiewicz (w:) *Prawo autorskie. System prawa prywatnego...*, s. 64; Z. Okoń, *Modyfikacja i opracowanie programu komputerowego w polskim prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” [dalej: ZNUJ PPWI] 2010, z. 4, s. 47; M. Kępiński (w:) *Prawo autorskie. System prawa prywatnego...*, s. 606; T. Targosz (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, s. 691.

⁹ Art. 25 ust. 3 ustawy: *Rozpowszechnianie utworów na podstawie ust. 1 jest dozwolone zarówno w oryginale, jak i w tłumaczeniu.*

¹⁰ Art. 29 ustawy: *Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości.*

¹¹ O ile zostały opublikowane po raz pierwszy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed dniem 24 maja 1994 r.

które powstały w języku obcym¹². Na podstawie tego przepisu mogłoby więc z kolei wydawać się, że brak możliwości korzystania z utworów zależnych w ramach dozwolonego użytku występuje tylko wtedy, gdy o takim braku stanowi ustawa. Pod tym kątem zachodzi więc sprzeczność pomiędzy art. 35¹⁰ ust. 5 a art. 25 ust. 3 i art. 27 ust. 1 ustawy. Wymienione przepisy są jedynymi, w których wprost jest mowa o korzystaniu z utworów zależnych w ramach dozwolonego użytku. Co więcej, wspomina się w nich tylko o tłumaczeniu, czyli jednym z rodzajów utworów zależnych.

Wydaje się, że generalne wyłączenie możliwości korzystania z utworu zależnego w ramach dozwolonego użytku bez wspomnianego zezwolenia wypaczałoby sens instytucji dozwolonego użytku. Przykładowo, w przypadku dozwolonego użytku prywatnego (art. 23 ustawy¹³) oznaczałoby to, że np. udostępnianie książki w oryginalnej wersji językowej członkom rodziny (a więc osobom pozostającym w związku osobistym, o którym mowa w art. 23 ustawy) nie wymagałoby uzyskania jakiegokolwiek zgody, natomiast udostępnianie tej samej książki w tłumaczeniu już wiązałoby się z koniecznością uzyskania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich¹⁴. Trudno znaleźć uzasadnienie dla takiego rozróżnienia zwłaszcza biorąc pod uwagę, że przepisy o dozwolonym użytku prywatnym – jak wskazuje się w doktrynie – stanowią wyraz *stanowią wyraz realizmu ustawodawcy, który nie chce tworzyć prawa martwego*¹⁵. Przyjmując, że ten realizm jest podyktowany w dużej mierze ograniczonymi możliwościami faktycznej kontroli uprawnionego nad korzystaniem z jego utworu w ramach użytku prywatnego, warto zwrócić uwagę, że kontrola ta jest jeszcze bardziej ograniczona w przypadku uprawnionych z tytułu prawa do udzielania zezwolenia pochodzących z zagranicy. Inny przykład wypaczenia sensu instytucji dozwolonego użytku prywatnego w przypadku generalnego wyłączenia możliwości korzystania z utworu zależnego w ramach dozwolonego użytku można wskazać w odniesieniu do dozwolonego użytku

¹² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych z projektami aktów wykonawczych (Druk nr 3449).

¹³ Art. 23 ustawy: 1. *Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Przepis ten nie upoważnia do budowania według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego oraz do korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym.* 2. *Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.*

¹⁴ W tym ostatnim przypadku można byłoby bowiem twierdzić, że dochodzi do korzystania z utworu zależnego.

¹⁵ E. Traple (w): *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, Warszawa 2011, s. 236.

edukacyjnego (art. 27 ustawy). W ramach tej postaci dozwolonego użytku wprawdzie dopuszcza się wprost korzystanie z utworów zależnych, ale dotyczy to jedynie tłumaczeń. Założenie, że przepis ten nie umożliwia korzystania z innego rodzaju utworów zależnych, oznaczałoby następujący paradoks. Przykładowo, nauczyciel na lekcji w szkole mógłby zaprezentować uczniom fragment powieści *Imię róży* (Umberto Eco) w polskim tłumaczeniu Adama Szymanowskiego, natomiast nie mógłby pokazać ekranizacji filmowej tej książki (reż. Jean-Jacques Annaud). Dla takiego rozróżnienia również trudno znaleźć uzasadnienie.

Interpretacja, zgodnie z którą przepis o dozwolonym użytku nie musi wprost dopuszczać możliwości korzystania z utworu zależnego, nie jest jednak pozbawiona wad. Mianowicie oznacza ona, że zawarte w art. 25 ust. 3 i art. 27 ust. ustawy wzmianki o możliwości korzystania z utworu *w tłumaczeniu* są niepotrzebne, co byłoby sprzeczne z zakazem wykładni *per non est*¹⁶. Z drugiej strony uniknięcie wspomnianego powyżej wypaczenia sensu instytucji dozwolonego użytku wydaje się istotniejsze. Poza tym nawet założenie o generalnym wyłączeniu możliwości korzystania z utworu zależnego w ramach dozwolonego użytku nie umożliwiłoby uniknięcia sprzeczności, ze względu na art. 35¹⁰ ust. 5 ustawy, w którym z kolei pojawia się wprost wskazane wyłączenie. Założenia o generalnym wyłączeniu możliwości korzystania z utworów zależnych w ramach dozwolonego użytku oznaczałoby, że niepotrzebne jest wyłączenie zawarte w art. 35¹⁰ ust. 5 ustawy. Wydaje się więc, że twórca utworu zależnego może korzystać z tego utworu w ramach dozwolonego użytku prywatnego (art. 23 ustawy) i dozwolonego użytku edukacyjnego (art. 27 ustawy), niezależnie od tego, do jakiej dokładnie kategorii należy ten utwór zależny. Pojawia się pytanie, z jakich jeszcze postaci dozwolonego użytku mógłby korzystać twórca utworu zależnego?

IV. Parodie, pastisze, karykatury oraz prawo cytatu

Analizując poszczególne postaci dozwolonego użytku, z jakich mógłby skorzystać twórca utworu zależnego warto wskazać na art. 29¹ ustawy, w którym dopuszcza się korzystanie z utworów na potrzeby parodii, pastiszu lub karykatury. W kulturoznawstwie jako parodię traktuje się świadome naśladowanie

¹⁶ Zgodnie z zakazem wykładni *per non est* nie wolno interpretować przepisów tak, by pewne ich fragmenty okazały się zbędne; por. L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 106.

– w celu satyrycznym – jakiegoś utworu, autora, stylu, gatunku¹⁷. Jako naśladownictwo – utworu lub stylu – definiuje się również pastisz¹⁸. Widać zatem pewne podobieństwo do parodii, przy czym pastisz – inaczej niż parodia – nie jest tworzony w celach satyrycznych. Wspomniane naśladownictwo może wiązać się z przejściem elementów chronionych cudzego utworu, co prowadzi do powstania utworu zależnego. Bez przejścia takich elementów można mówić co najwyżej o utworze inspirowanym, o którym mowa w art. 2 ust. 4 ustawy¹⁹. Utwory inspirowane traktowane są jako pośrednia kategoria pomiędzy utworami zależnymi a *czystymi* utworami samoistnymi²⁰. O utworze zależnym można mówić również w przypadku trzeciej z kategorii wymienionych w art. 29¹ ustawy, karykatury, rozumianej jako rysunek lub opis, wyolbrzymiające do śmieszności cechy pewnych osób, rzeczy bądź zjawisk²¹. W ramach karykatury będącej rysunkiem wykorzystuje się często fotografię osoby, której dotyczy karykatura. Wówczas można twierdzić, że karykatura jest przeróbką tego zdjęcia, w związku z czym trzeba ją traktować jako utwór zależny.

Z perspektywy kultury remiksu istotne wydaje się tzw. prawo cytatu, czyli postać dozwolonego użytku opisana w art. 29 ustawy. W przepisie tym umożliwia się przytaczanie w utworach stanowiących samoistną całość urywków rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości. To przytaczanie może być dokonywane w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości.

Jak stwierdził Sąd Najwyższy, w art. 29 ustawy nie chodzi o rozmiar przytaczanego utworu we własnym utworze, lecz o ich wzajemne relacje i cel cytatu. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, cytat w stosunku do całości musi pełnić rolę podrzędną²². Oznacza to, że zapożyczony urywek lub cały utwór powinien pozostawać w takiej proporcji do wkładu własnej twórczości, by nie było wątpliwości, że powstał samoistny utwór²³. Przyjmując, że cechą utworu z zapożyczeniami mieszającymi się w ramach prawa cytatu faktycznie jest *podrzędność* zapożyczenia względem wkładu własnego twórcy wykorzystującego

¹⁷ M. Bańko, *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, s. 24.

¹⁸ Tamże, s. 31.

¹⁹ Art. 2 ust. 4 ustawy: *Za opracowanie nie uważa się utworu, który powstał w wyniku inspiracji cudzym utworem.*

²⁰ D. Flisak (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne...*, s. 75.

²¹ M. Bańko, *Inny słownik...*, s. 603.

²² Wyrok SN z 23 XI 2004 r., I CK 232/04, OSNC 2005, nr 11, poz. 195.

²³ Tamże.

to zapożyczenie, nie ma możliwości uznania utworu zależnego za spełniającego omawianą przesłankę z art. 29 ustawy. Specyfiką cechą utworu zależnego jest to, że elementy utworu macierzystego odgrywają w nim istotną rolę. Utwór zależny jest wszakże utworem opartym na utworze macierzystym, co koliduje z podrzędnym charakterem zapożyczeń. Można powiedzieć, że tak jak w przypadku utworu zależnego wcześniejszy utwór (lub jego fragmenty) jest *szkieletem*, tak w przypadku utworu z zapożyczeniami jest on jedynie *dobudawką*. Różnica między tymi kategoriami utworów leży więc w roli przejętego wkładu z wcześniejszego utworu – w utworze zależnym pełni on kluczową rolę, zaś w utworze z zapożyczeniami rolę służebną. Przykładowo, zupełnie inną rolę odgrywa utwór muzyczny Richarda Straussa *Also sprach Zarathustra* (*Tako rzecze Zarathustra*) w filmie Stanleya Kubricka *2001: Odyseja kosmiczna*, zaś zupełnie inną – znacznie większą, kluczową – w remiksie tego utworu w wykonaniu holenderskiego DJ'a, Jay3oK. W tym drugim przypadku utwór Straussa jest bazą, materiałem wyjściowym późniejszego utworu, czego nie można powiedzieć w przypadku Kubricka (choć w tym filmie utwór Straussa również odgrywa istotną rolę, to jednak nieporównywalnie mniejszą).

Jeżeli zatem, przykładowo, w samplu muzycznym elementy wcześniejszego utworu będą wykorzystywane na tyle, że powstanie utwór zależny, skorzystanie z prawa cytatu nie będzie możliwe. Cytat będzie dopuszczalny tylko wtedy, gdy sampel stanowi utwór samoistny, czyli niejako przeciwieństwo utworu zależnego.

V. Podsumowanie

Podsumowując, tworzący w obrębie kultury remiksu autor utworu zależnego może korzystać z niektórych postaci dozwolonego użytku w ramach wyjątku od prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich. Niektóre przepisy ustanawiające dozwolony użytek wprost odnoszą się do utworów zależnych, natomiast wydaje się, że nie jest to konieczny warunek, by twórca utworu zależnego mógł skorzystać z danej postaci dozwolonego użytku. Przeciwna interpretacja prowadziłaby do wniosku, że nie można korzystać z tłumaczeń w ramach dozwolonego użytku prywatnego (art. 23 ustawy) oraz adaptacji w ramach dozwolonego użytku edukacyjnego (art. 27 ustawy), co stałoby w ewidentnej sprzeczności z celem tych przepisów. Są takie postaci dozwolonego użytku, w przypadku których nie jest możliwe, by mógł z nich skorzystać twórca utworu zależnego. Można tu wskazać na

dozwolony użytek tzw. utworów *out-of-commerce* – w art. 35¹⁰ ust. 5 ustawy wskazano, że ta postać dozwolonego użytku nie obejmuje tłumaczeń. Kolejny przypadek to – bardzo istotne z perspektywy *kultury remiksu* – prawo cytatu. W art. 29 ustawy wprawdzie nie wyłącza się wprost możliwości skorzystania z prawa cytatu w ramach utworu zależnego, natomiast ze względu na *podrzędny* charakter cytatu względem całości utworu, w ramach którego ten cytat jest wykorzystywany, przekreśla wspomnianą możliwość.

Warto podkreślić, że *owoc* kultury remiksu nie zawsze musi być nowym utworem (ani zależnym, ani samoistnym). Przykładowo, w przypadku większości memów internetowych można mieć wątpliwości, czy spełniane są przesłanki ochrony z art. 1 ustawy²⁴. Jest to zagadnienie wykraczające jednak poza ramy niniejszego artykułu. W każdym razie jeżeli na skutek wprowadzenia zmian do utworu (bądź wykorzystania jego fragmentów) nie powstanie nowy utwór, to w dalszym ciągu mówimy o istnieniu tego samego utworu co wcześniej, tyle że w zmienionej wersji²⁵.

Bibliografia

Literatura

- Bańko M., *Inny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.
- Barta J., Matlak A., Markiewicz R. (w:) *Prawo autorskie. System prawa prywatnego*, t. 13, red. J. Barta, Warszawa 2013.
- Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Warszawa 2013.
- Flisak D. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015.
- Karpowicz A., *Zezwolenie na wykonywanie autorskich praw zależnych*, „Palestra” 1997, nr 11-12.
- Kępiński M. (w:) *Prawo autorskie. System prawa prywatnego*, t. 13, red. J. Barta, Warszawa 2013.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006.
- Okoń Z., *Modyfikacja i opracowanie programu komputerowego w polskim prawie autorskim*, ZNUJ PPWI, z. 4.
- Targosz T. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015.

²⁴ Zob. A. Tkacz, *Mem internetowy a definicja utworu w prawie autorskim. Próba analizy*, ZNUJ PPWI 2017, z. 2.

²⁵ Osobną kwestią w tym przypadku jest istnienie potencjalnych roszczeń twórcy przerabianego utworu z tytułu naruszenia autorskiego prawa osobistego w postaci prawa do nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania, o którym mowa w art. 16 ustawy.

Tkacz A., *Mem internetowy a definicja utworu w prawie autorskim. Próba analizy*, ZNUJ PPWI 2017, z. 2.

Traple E. (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, J. Barta, R. Markiewicz (red.), Warszawa 2011.

Streszczenie

Jak pisał L. Lessig, żyjemy w *kulturze remiksu*. Dzięki internetowi można mieć dostęp do niemal każdej treści i niemal każdą treść można opublikować. Ogromna część treści publikowanej w sieci jest efektem przeróbki czegoś, co dzięki tej samej sieci stało się wcześniej powszechnie dostępne. *Owoce* kultury remiksu (np. sample muzyczne, memy internetowe, mash-upy) mają różny charakter – część z nich jest na tyle twórcza i oryginalna, że można je traktować jako utwory w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Przy czym, jak wynika z art. 2 ust. 2, korzystanie i rozporządzanie utworem zależnym (czyli utworem opartym na cudzym utworze), wymaga uzyskania zezwolenia twórcy utworu, na którym ten utwór zależny jest oparty (tzw. utworu macierzystego). Czy przepisy o dozwolonym użytku (umożliwiająca korzystanie z utworu bez zgody podmiotu uprawnionego) można traktować jako wyjątki od obowiązku uzyskania tego zezwolenia? W niektórych przypadkach tak, przy czym nie dotyczy wszystkich postaci dozwolonego użytku. Przykładowo, nie dotyczy to prawa cytatu, które jest bardzo istotne z perspektywy *kultury remiksu*. Wprawdzie w przepisie ustanawiającym prawo cytatu nie wyłącza się wprost możliwości skorzystania z niego w ramach utworu zależnego, natomiast ze względu na *podrzędny* charakter cytatu względem całości utworu, w ramach którego ten cytat jest wykorzystywany, przekreśla wspomnianą możliwość.

SŁOWA KLUCZOWE: internet, kultura remiksu, prawo autorskie, utwór zależny, dozwolony użytek

Summary

As L. Lessig wrote, we live in a remix culture. Thanks to the internet we can have access to almost any content and almost any content can be published. A huge part of the content published on the web is transformation of something that previously became widely available thanks to the web. The fruits of remix culture (e.g. music samples, internet memes, mash-ups) have diverse character – some of them are so creative and original that we can treat them as works within the meaning of the Copyright and Related Rights Act. At the same time, according to art. 2 para. 2, the use and distribution of a derivative work (i.e. a work based on someone else's work) requires the permission of the creator of the work on which this derivative work is based (the so-called mother song). The question is whether it is possible to treat the provisions of permitted use (these are the provisions enabling the use of the work without the consent of the copyright owner) as exceptions to the obligation to obtain

such permission? Indeed, it applies to some cases, but not to all forms of the permitted use. For example, such exemption does not apply to the right of quotation, which is very important from the perspective of a remix culture. The provision establishing the right of quotation does not explicitly exclude the possibility of using it in a derivative work. However, due to the inferior nature of the quotation in relation to the entire work in which such quote is used, it excludes the aforementioned possibility.

KEY WORDS: internet, remix culture, copyright law, derivative work, permitted use

Nota o autorze

Adam Karpiński - magister, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Prawa, Katedra Prawa Własności Intelektualnej. Główne dziedziny działalności naukowej: prawo autorskie, prawo cywilne, e-mail: adam.lukasz.karpinski@gmail.com